

XOSÉ MANUEL
DOMÍNGUEZ PRIETO, JORDI
SEGURA BERNAL, ANGEL
BARAHONA PLAZA.
PERSONALISMO TERAPÉUTICO:
FRANKL, ROGERS, GIRARD.
Fundación Emmanuel Mounier.
Madrid. 2005.

En aquella època en què la memòria humana ja flaqueja, els déus van decidir moldejar les espècies mortals dins les entranyes de la terra. Llavors van cridar Prometeu i el seu germà Epimeteu per a què les revestissin de facultats distribuint-les de forma ajustada. Va ser Epimeteu qui se'n va fer càrrec amb el propòsit de dotar-les de forma equitativa per a evitar que cap espècie fos eliminada. Així va idear els mitjans per a evitar destruccions mútues, va bastir defenses contra les inclemències del temps, i va regular els aliments i la fecunditat. Però Epimeteu no era ben bé savi i, quan se'n va adonar, havia lliurat totes les facultats i l'espècie humana havia quedat desequipada. Així se la va trobar Prometeu: nua, indefensa, vulnerable. I, com que ja era imminent el dia assenyalat pel destí per a sortir a la llum, Prometeu va optar per robar el foc i les arts a Hefest i Atenea i regalar-ho a l'ésser humà. D'aquesta manera Epimeteu va ser responsable, degut a la seva inoperància, del càstig que va caure sobre el seu germà Prometeu. Però no acaben aquí les malvestats. La seva dona Pandora serà la causant de l'expansió de totes les desgràcies que afligeixen la humanitat quan va obrir la caixa que havia rebut d'Hefest i ho va deixar escapar tot, fins i tot l'esperança. Tant lamentable va arribar a ser des de llavors l'existència humana que Zeus va decidir destruir la humanitat amb un diluvi. Només se salvaran de morir ofegats Pirra (filla d'Epimeteu i Pandora) i el seu marit Deucalió (fill de Prometeu).

El nom d'Epimeteu ("aquell qui s'adona massa tard") configurava el seu destí. I ho segueix fent amb el nostre. Com Epimeteu també nosaltres aprenem (massa) tard. Ens costa fer-nos càrrec de les situacions, preferim reaccionar a preveure, arreglar a planificar. Som experts en pensar però no dominem el pensament. Per això encara avui el viatge més increïble és a l'interior d'un mateix per a descobrir-ne tota mena de coses insospitades. Com Epimeteu busquem el perfecte equilibri en una realitat que sabem contradictòria. Com ell pretenem trobar la plenitud ajustada i caiem en el joc d'ofertes i demandes en comptes de fer-ho en el del sentit i les expectatives. En realitat el fons de la qüestió és trobar el criteri per a saber quant és suficient, quan la satisfacció o la inquietud són suficients, quan el plaer o el dolor han arribat al límit recomanable.

La sincronia ha volgut que aquest llibre aparegués el mateix any que es commemora el 60è aniversari de la fi de la Segona Guerra Mundial. Tots tres autors de qui parla aquest llibre en van viure-patir d'alguna manera les tràgiques conseqüències i s'hi van posicionar afirmant que la pregunta pel sentit s'enquista dins l'experiència de la barbàrie perquè es nega a acceptar que l'absurd tingui la darrer paraula. I Emmanuel Mounier (de qui enguany commemorem el centenari del naixement) hi reaccionarà maldant per preservar i rehabilitar el concepte de persona. La recerca del sentit de Viktor Frankl el va dur a entendre la persona com a vocació i dignitat, obertura i comunitat, desig i sentit; l'humanisme de Carl Rogers es va centrar en l'autorealització a través de l'harmonització de pensament i acció, paraula i símbol; l'ambivalència humana presentada per René Girard girarà al voltant de violència i antagonisme, sacrifici i mimesi, amor i perdó...

Angel Barahona, en el Pròleg del llibre, assegura que, malgrat ésser autors marcats per experiències vitals molt diferents, en tots tres conflueixen l'interès pel patiment de les persones i l'esforç per col·laborar en la comprensió i dilucidació del com i el per què dels conflictes i les violències humanes; tots tres apunten al perdó com a solució de la violència arbitrària; i tots tres aborden la reflexió sobre l'ésser humà des d'una perspectiva comuna que podem qualificar d'existencial i personalista. I afegeix: "El amor al ser humano, el respeto profundo a la dignidad de la persona, sus respectivos diagnósticos sobre el mal en el mundo y sobre la patología de las relaciones interindividuales, el esfuerzo inmenso por encontrar las vías idóneas de la reconciliación, la dedicación infatigable por mejorar la convivencia entre los hombres, les constituyen en psicólogos, y un poco sociólogos, con intenciones y métodos terapéuticos de gran relevancia y reconocimiento social" (p.20).

Té remei l'ésser humà o és una causa perduda?; paga la pena dedicar-hi recursos o més val assumir que no hi ha civilització sense barbàrie?; pot fer-hi alguna cosa la Psicologia o acceptem que l'existència humana va indefugiblement lligada al dolor i al patiment?. Ja fa molt de temps que Freud va escriure en *El malestar en la cultura* que el dolor ens amenaça com a mínim des de tres punts: des del cos (condemnat a la decadència i l'anihilació), des de la naturalesa (les forces destructores exteriors que no controlem) i des de les relacions interpersonals (el mal causat per la convivència). Ben cert, d'una manera ho altra, la condició humana (corporal, natural, convivencial) ens fa a tots solidaris de l'home sofrent, traspassats per rastre concret del dolor que ens recorda que som éssers patidors. En efecte, l'ésser humà és ben bé un ésser patètic. Com Epimeteu aprenem després d'haver viscut, quan, recorreguts pel dolor, constatem la consciència ferida. Ens definim com a finits, contingents o vulnerables, és a dir, conscients que moltes de les coses que ens passen escapen al nostre saber i capacitat de reacció. Per això l'experiència és que el dolor fractura, lesiona, fereix, dissol... Potser preferiríem la salut però, de fet, som ciutadans del regne dels malalts.

La salut és el silenci orgànic, però el dolor ens remet al so inarticulat dels crits i el plor. El dolor és la desfeta del llenguatge, l'accés a allò inefable, la reducció a

la passivitat originària i la submissió al monòleg interior. El sofriment afecta el bell mig de la nostra sensibilitat, ens retrau, fa que s'afebleixin els vincles amb el món de manera que l'estat d'incomunicació irromp en la comunitat de la què formem part. El dolor és llavors la interrupció dels hàbits i les rutines, reclusió en el silenci de la cambra, quietud neguitosa en el llit, malestar patètic.

Però, fins i tot enmig de tot això, Frankl, Rogers i Girard defensaran que la vida és signa de ser viscuda. Que, malgrat tot allò que hi ha d'advers en l'existència que ens desafia, no podem dimitir i limitar-nos a sobreviure. Que, assetjats per tota mena de tensions psíquiques i físiques, conservem una identitat que ens possibilitarà la sanació a través de la recerca de sentit. Encara més, per a tots tres autors serà el posicionament humà enfront del dolor allò que de debò definirà cada ésser humà com a responsable o indigne. Potser vivim una època de buit existencial a la frontera del nihilisme; segurament el nostre nivell de tolerància al dolor és menor a mida que les nostres societats pretenen ser més analgèsiques. Tanmateix, la vida segueix essent alhora un repte i una oportunitat, i l'ésser humà continua essent el seu principal determinant.

L'optimisme de Rogers i (de forma més matisada) de Frankl i Girard, afirma que hi ha una saviesa amagada en el dolor. La saviesa de qui, intentant la tasca titànica de narrar el seu patiment, es presenta encara com a subjecte de passió. La saviesa de qui confia que, malgrat aparèixer com a inhumana i excessiva, l'existència encara és digna de ser viscuda. La saviesa de qui creu que aquell afectat pel dolor pot esdevenir algú embarcat en la constitució d'una nova estructura vital. Adolorit, el nostre jo esdevé més plàstic, un espai hospitalari de representació simbòlica i (re)creació de sentit. És ben cert: el patiment no té l'evidència de la sang vessant ni de l'ós fracturat i, justament per això, exigeix una capacitat d'observació compromesa en una mirada distinta. Frankl, Rogers i Girard són un excel·lent model de fins a quin punt les paraules del terapeuta mantenen la potencialitat de modificar l'estructura de la identitat, dissolvent-la del tot o reanimant-la una mica. Només hi ha una via per a copsar la intensitat del patiment aliè: assumir el desafiament de l'alteritat, transformar-se en l'altre per a endinsar-se en la seva ànima i compadir-se'n. És la teràpia entesa com a semàntica teòrica i pràctica de cordialitat.

Francesc-Xavier Marín